

Тематика майбутнього людства була також актуальною і для М. Горького в її індивідуальній формі у зв'язку із соціальною значимістю. Тому процес її художнього вираження дещо співзвучний з творами В. Винниченка. Але дослідження не розкриває всієї типологічної схожості митців, тому має певну перспективу для подальшого розвитку в руслі неореалістичної стильової своєрідності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Бахтин М.М.* Літературно-критические статьи. – М., 1986; 2. *Винниченко В.К.* Краса і сила. – К., 1989. – 752 с.; 3. *Винниченко В.К.* Рабині справжнього // Український Декамерон/Упорядник К. Піхманець. – К., 1993. – С. 231-246; 4. *Винниченко В.К.* Щоденник:1911-1921. – Т.1. –Едмонтон – Нью-Йорк,1980.– 498 с.; 5. *Винниченко В.К.* Щоденник:1921-1925. – Т.2. –Едмонтон – Нью-Йорк,1983.– 700 с.; 6. *Горький М.* Избранные рассказы. – М., 1937. – 488 с.; 7. *Горький М.* Літературно-критичні статті. – К., 1951. – 468 с.; 8. *Драган О.* Чесність з собою - етико-психологічна концепція Володимира Винниченка // Українське літературознавство. – Вип. 63. – 1996. – С. 49-60; 9. *Касян С.* Провокації в духовно-ментальній площині «Молодої крові» В. Винниченка // Література. Фольклор. Проблеми поетики: Зб. наук. праць. - Вип. 21. –Ч. 2: Питання менталітету в українській літературі. – К., 2005. – С. 459-467; 10. *Крутікова Н.* Листування Максима Горького з Володимиром Винниченком// Слово і час. – 1993. - № 2. – С. 46-57; 11. Літературный энциклопедический словарь // Под общ. ред. В.М. Кожевникова и П.А. Николаева. – М., 1987. – 752 с.; 12. *Наливайко Д.С.* Стиль напряму й індивідуальні стилі в реалістичній літературі XIX ст. // Індивідуальні стилі українських письменників XIX – початку XX ст.: Зб. наук. праць. – К., 1987; 13. *Павличко С.Д.* Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія. - К.,1999. – 447 с.; 14. *Панченко В.Є.* Будинок з химерами: Творчість Володимира Винниченка1900-1920 рр. у європейському літературному контексті. – Кіровоград, 1998. – 272 с.; 15. *Панченко В.Є.* Володимир Винниченко: парадокси долі і творчості: Книга розвідок та мандрівок. – К., 2004. – 288 с.; 16. *Сиваченко Г.М.* Винниченків «Конкордизм» у буддистському та психоаналітичному дискурсах // Слово і час. – 2000. - № 8. – С. 17-26; 17. *Сиваченко Г.М.* «Лепрозорій»: текст роману в контексті історії та долі // Слово і час. – 2000. - № 7. – С. 29-37; 18. *Сиваченко Г.М.* Пророк не своєї вітчизни. Експатріанський «метароман» Володимира Винниченка: текст і контекст. К., 2003. – 280 с.; 19. *Толстой А.Н.* О литературе и искусстве: Сборник/ Сост. Ю.М. Ожлянский, Н.В. Лихова. – М., 1984. – 560 с.

Руденко І.В. (Київ, Україна)

Міхал Грабовський – критик «української школи» в польському романтизмі

Стаття присвячена дослідженню праць одного з польських критиків романтизму – Міхала Грабовського, який одним із перших описав явище «української школи» в польському романтизмі й підніс її представників на світовий рівень. Детально розглядаються причини виникнення досліджуваного явища й аналізується творчість його основних представників.

Ключові слова: «українська школа», романтизм, народна поезія.

Статья посвящена исследованию работ одного из польских критиков романтизма – Михала Грабовского, который одним из первых описал явление «украинской школы» в польском романтизме.

польском романтизме и поднёс её представителей на мировой уровень. Детально рассматриваются причины возникновения исследуемого явления и анализируется творчество его основных представителей.

Ключевые слова: «украинская школа», романтизм, народная поэзия.

The article deals with one of the most popular polish critic of Romanticism – Michel Grabovskij. He was one of first critics, who wrote about «Ukrainian school» in polish literature and lift its members to the world level. In the article is detailed researched causes of rising that phenomenon and is analyzed the creation of it's main representatives.

Key words: «Ukrainian school», Romanticism, folk poetry.

Наша стаття присвячена одній з наймістичніших епох в літературі та культурі – романтизмові. Особливістю польської романтичної літератури було те, що в ній функціонувало поняття «українська школа», куди прийнято зараховувати А.Мальчевського, С.Гощинського, Б.Залеського та деяких інших. Існування такого явища не могло не пробуджувати інтереси як польських, так і зарубіжних поетів і критиків. Одним з найяскравіших і найвпливовіших з них був Міхал Грабовський. «Українська школа» – це група польських поетів періоду романтизму, які захоплювалися українською тематикою та всім українським, тобто побутом, історією, рисами характеру, які притаманні українцям, мовою і т.д. Саме на це явище ми намагатимемося звернути свою увагу в цій статті.

Основними працями, на які ми будемо спиратися в нашому дослідженні, будуть критичні праці М.Грабовського, що перелічені далі, а також статті В.Гнатюка, у яких автор описує творчий шлях та життєві погляди М.Грабовського. Ще одним джерелом, котре допоможе нам у написанні статі буде збірник листів М.Грабовського, в яких також знаходимо фрагменти його критичних доробків.

Метою нашого дослідження є простежити у працях М.Грабовського його відношення до «української школи» і визначити, які критик виділяє сфери зацікавлень вище згаданих поетів і прозаїків.

Роль М.Мохнацького обмежується утворенням самого терміну, справжнім же теоретиком «школи» був Міхал Грабовський, котрий в одній зі своїх праць зазначив: «Śmiało rzec można, że kwiaty te dnierprowe zawoniły i ubarwiły nasz ojczyzsty literacki kwietnik» [5,70].

Ще під час перебування у Варшаві в 20 рр. XIX ст. М.Грабовський писав критичні розвідки та рецензії. Увагу літературного світу привернула до себе стаття «Myśli o literaturze polskiej» у газеті «Dziennik Warszawski» 1828 року, де молодий критик уперше свідомо виявив свої принципові погляди, які лягли в основу його подальшої критичної діяльності.

Першою великою працею М.Грабовського, що дала йому репутацію першорядного польського критика й проводиря літератури, «rozdawcy godności literackich», була «Literatura i krytyka», яка була видана у Вільнюсі в 1837.

«Literatura i krytyka» 1837 р. складається з двох частин: «О поезји XIX wieku» та «О pieśniach ukraińskich» з приводу видання збірника українських пісень Михайла Максимовича. «Література і критика» була передумовою для ширших досліджень українського епічного фольклору, героїчних пісень та дум, які становили головне джерело українського романтизму. М.Грабовський

вважав, що «українська школа» польських поетів є продуктом еволюції почуттів, і ця еволюція дуже відрізняється від еволюції розуму. Саме продуктом такої еволюції і є епоха «поезії про батьківщину», яка на його думку, панує в творчості цих представників. Потрібен був час, щоб поети, народжені на Україні, які кохали історичні пісні минулих віків, слухали в дитинстві героїчні балади про козацькі походи, внесли свої барви в народну поезію. Таким чином М.Грабовський нам показує, що так звана романтична поезія бере свій початок не в наслідуванні німців, не в теорії В.Шлегеля, а витікає з живого джерела народної поезії [5, 71]. Автор статті нагадує, що українська поезія повинна хвилювати поляків хоча б тому, що український фольклор має одне коріння з польським. Також критик не міг не звернути увагу на явище козацтва в українській історії, що детально розглядає в одній із частин своєї праці. Стаття «O pieśniach ukraińskich» поділяється на 4 розділи: 1) co znaczy kozaczyzna; 2) pieśni ukraińskie, wydane przez p. Małymowicza; 3) o elemencie poezji ukraińskiej w poezji polskiej; i 4) czy można mieć w dzisiejszych czasach eropę narodową? Грабовський висвітлив не лише ширину та значення романтичного українізму в польській літературі, але і вказав на його глибші джерела, історичні передумови та міфологічні властивості.

Докладний огляд «української школи» польських поетів дав М.Грабовський 1839 року в статті «O szkole ukraińskiej poezji», що становить першу частину другого видання «Literatury i krytyki», котра побачила світ у Вільнюсі 1839-40 рр. У цій праці критик розглядає саме явище «школи» та його вираження, аналізує твори трьох найбільших на його думку представників – С.Гошинського, Б.Залеського і А.Мальчевського, про які піде мова далі, і називає їх «народними віщами».

Щоб зрозуміти літературні принципи Міхала Грабовського, достатньо буде детально розглянути кілька праць письменника: «O poezji XIX wieku» (1837), «Literatura romansu w Polsce» (1840), «O nowej literaturze francuskiej, nazwanej literaturą szaloną» (1838), «Kilka uwag nad szkołami poezji polskiej» (1839), «O elemencie poezji ukraińskiej...» (1837). У своїх теоретичних поглядах на поезію, її походження та значення в духовному житті людини М.Грабовський залежить від теорій, що висловили провідні німецького романтизму, а згодом і французького.

Передусім завдяки письменникам «української школи» Україна стала для польського романтизму найбільш міфотворчим регіоном. Романтики створили свій власний образ «польської України». Це була країна з «натуральним» суспільством, яке живе у єдності з природою, це був регіон прастарої слов'янської культури, батьківщина найбільш розвиненої оригінальної народної поезії, осередок антифеодального супротиву. Це була земля могил та курганів, проникнена пам'ятками минулого, на якій народ жив у історії і в той же час цю історію сам і творив.

Чи доходили представники «української школи» до цього через ґрунтовні знання літературних теорій? Поети щиро описували ті враження, які пережили ще в дитинстві, інстинктивно розуміли природне середовище свого народу, а пізніше вже стало відомо, що подібні явища мали місце і в розвиненій європейській літературі. Наприклад, у листі до Ю.І.Крашевського від 16 жовтня 1839 р. М.Грабовський писав, що коли він був у Києві, то довідався, що

«у російській літературі є окрема «українська школа», як і у нас», [3, 91-92].

За переконаннями М.Грабовського, представники «української школи» вийшли за межі зовнішніх атрибутів, звертаючи увагу передусім на поетичність пісень та на багатство народних традицій, звичаїв і були нерозривно пов'язані з народом. На Україні вони шукали «природної народності» як джерела натхнення для польського романтизму. Представники «школи» відчували недостатність рідної їм польської історичної поезії, натомість на Україні, яка весь час перебувала у неспокої, вони знаходили те, що шукали: безмежність степів, простоту та природність населення, трагічність історії, а також стародавність та екзотику. Саме у цьому полягав сенс захоплення романтиками українським фольклором.

Ще перші, ніде не надруковані поезії Б.Залеського, рукописи яких М.Грабовський безперечно мав, були високо оцінені критиком: «*Płody te młodzięca, dziecka prawie, są już pisane pod inspiracją innejpoezji, niż tej, która wówczas popłacała*» [5,71]

М.Грабовський, виділяв трьох основних представників «української школи» в польському романтизмі – М.Мальчевського, Б.Залеського, С.Гошинського та зазначав, що, враховуючи деякі особливості, до вище згаданих представників можна приєднати і О.Грозу [5,87]. Відповідно критик зауважував, що три основні представники «школи» по-різному бачили події, описані в їхніх творах: С.Гошинський зображав гайдамацьку Україну, М.Мальчевський – шляхетську Україну, Б.Залеський – козацьку (чим власне і вирізнялась українська історія від історії решти слов'янських країв) [5,74].

Якщо всі ті положення, котрі були представлені в першій частині «Літератури і критики», були сформовані ще до 1831 року, то друга частина відноситься до років, коли активно велася праця над твором «Коліївщина і степи». Письменник почав роздумувати над виникненням козаччини, в основному спираючись на праці одного з російських істориків, а потім вимальовує план аналізу української літератури з початку століття. Оцінюючи збірку дум і пісень М.Максимовича, критик зазначав, і цілком слушно, що багато з них спільного походження, тобто були складені шляхтою чи військом. Ці питання особливо цікаві для українського літературознавства, тому заслуговують на окремий їх розгляд.

Поряд із цим критик пригадає своїх товаришів по навчанню, їхні молоді роки, коли по-справжньому захоплювались українськими народними піснями. Усі вони тоді намагалися наслідувати фольклорні твори. З погляду критика М.Грабовський говорив, що серед них С.Гошинський відзначався вмінням влучно передати пейзажний настрій; у Б.Залеського, наче у степового співця, душа була ніби «чутливий інструмент», який зазвучав «чудовим ехом рідного краю». Свого часу М.Мохнацький відзначив красу і художню цінність цієї поезії, хоча й помітив різницю між її представниками, а М.Грабовський, у свою чергу, виокремлює три основних начала в поетичному доробку українців. Цю тезу пізніше визнають слушною Л.Семенський, Нерінг, Вуйціцький, Маленький та інші.

У 1839 році Ю.Крашевський написав цикл «Моральні хвороби XIX століття», який вийшов у № 17-18 тижневика «Tygodnik Petersburski». М.Грабовський вступає в полеміку з третьою частиною згаданого циклу під назвою

«Україноманія», написавши того ж року статтю-відповідь «*Kilka uwag nad szkołami poezji polskiej*», де відстоював саме явище «української школи» і спростовував припущення, що це є черговою «хворобою» поетів XIX ст.: «*jeżeli ti jest słabość, to taka, jaką jest każde uniesienie myśli, każda czułość serca*» [5, 84].

Як ми вже зазначали, «українська школа» була не лише в польському романтизмі, але налічувала кілька талановитих поетів. У той час як «литовську школу» представляв справжній геній, але він був єдиний представник відповідної «школи». Грабовський також зазначав, що у російській літературі найбільшим зацікавленням «української школи», є фольклор, головним чином героїчні пісні та думи й героїчна українська історія.

Актуальність праці Грабовського полягає в тому, що своїми новими ідеями він орієнтує сучасників у тодішньому хаосі літературних думок, а інколи й у їх відсутності щодо тогочасної польської літератури. «Література і критика» на той час багату в чому визначила подальший шлях розвитку літературної критики.

Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що М.Грабовський справді є видатним і одним з найвпливовіших критиків і представників «української школи», який велику частину своїх праць присвятив дослідженню цього явища, одним із перших оцінив внесок представників «української школи» у літературу польського романтизму. Міхал Грабовський підніс їхню творчість до світового рівня, спростувавши думки про те, що це було наслідування чи «хвороба» митців XIX століття. Критик вважав, що в той час то була ціла школа, яка опиралася на духові батьківщини, а інспірацією до написання творів служили лише інстинктивний дар розуміння природи свого народу і безмежний талант. У той же час праці М.Грабовського не були предметом ґрунтовного дослідження, а розглядалися лише у статтях, остання з яких вийшла у 1977 році. Творчість Грабовського потребує детальнішого вивчення, що і буде предметом наших подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Гнатюк В.* Грабовський повістяр // Записки історико-філологічного відділу. – Б.р. – Кн. XIII. – С. 23-50; 2. *Гнатюк В.* Польський літератор М.А.Грабовський і його приятелювання з П.О.Кулішем // Записки історико-філологічного відділу. – Б.р. – Кн. XX. – С. 227–247; 3. *Bar A.* Michała Grabowskiego listy literackie. – Kraków, 1934. – 450 s.; 4. *Grabowski M.* Literatura i krytyka. Pisma M. Grabowskiego. – Wilno, 1840. – 181 s.; 5. *Grabowski M.* Wybór pism krytycznych/red. A. Waško. – Kraków, 2005. – S. 65–91.

Сіомак А. В. (Харків, Україна)

Рослинні словообрази як чинники створення комічного ефекту в українських соціально-побутових піснях

Розглянуто словообрази рослинного світу, як-от: дуб, ліщина, калина, пшениця, рута-м'ята, ружа, лобода; проаналізовано їхню роль у створенні комічного ефекту в народних соціально-побутових піснях; продемонстровано, як виявляється комічний потенціал рослинних словообразів на сюжетно-композиційному, образному та стильовому рівнях.

Ключові слова: комічне, мова фольклору, словообраз, соціально-побутова пісня.